

have været bevaret paa et andet Sted, har saaledes reddet alle disse Breve fra Undergang i Klosterbranden. Begge Haandskrifter ere aftrykte med den høieste diplomatariske Omhu og Nøiagtighed, og det endog saaledes, at de Side for Side giengives, som i Originalen; ligesom forskjellig Slags Tryk er anvendt, for at tilkiendegive Textens oprindelige Skrift, og hvad der i nyere Tid er tilføjet. Et tilføjet Navneregister og rigelige Skriftprøver forege Udgavens Værd.

Lægger man hertil endnu den vigtige, ved afd. Prof. Fougner-Lundh, (Kbh. 1829. 4.) efter et fortrinligt Haandskrift udgivne „Biorgvinar-Lag“, d. e. Bergens ældste Byskraa eller Stadsret fra det 13de Aarhundrede: saa kan denne gamle og berømte Stad glæde sig ved, at dens historiske Antiquiteter fra Middelalderen ere oplyste ved gode Udgaver af de tre betydeligste og interessanteste gamle norske Riksbeskrifter, som hidtil i Landet selv ere bekendtgjorte.

---

27. Prospecter af danske Herregaarde, udgivne af F. Richardt og L. U. Becker. I. Bd. 1—4 Sest. II. Bd. 1—4 S. Kiøbenhavn. 1844. 45.

De danske Herregaardes Stiebné, i dens forskjellige Dmstiftninger, deres Dvergang til forskjellige Familier og Eiere, og deres nærværende Tilstand, udgiøre lige vigtige Momenter i Landets indvortes Historie, i dets historiske Statistik, og i denne Videnskabs Fremstilling af Nutidens Statsforhold og Statskræfter. De ere Sædet for den betydeligste Deel af et i større Forhold drevet Agerbrug, og Sædet for den Klasse af Jordeiere og Jordbrugere, hos hvilke den ædlere Cultur og den høiere Interesse for Statsvelfærd og Nationalitet bør udvikle sig friere, under en personlig Uafhængigheds heldige Betingelser. Under andre Hensyn kunne Herregaardene have Interesse for Architecturens og Havelkonstens Historie; og de kunne være (som de fortrinligen i England ere det) Giemmesteder for meer eller mindre ypperlige og værdifulde Kunststatte, eller Samlinger af historiske Monumenter. Alle disse og

flere samvirkende Betingelser bidrage til, at man i ethvert Land, baade fra den historiske, topographiske og artistiske Side, stifter saadanne Landeieendomme og Familiefæder en Opmærksomhed, der har fremkaldt saa mange ældre og nyere Historier, Beskrivelser og Afbildninger af mærkelige Herregaarde. Hos os have vi kun meget saa Monographier af den Art; men i den „Danske Atlas“ er vore Herregaardes Historie behandlet, i Overeensstemmelse med Bærkets Plan, vel i temmelig Korthed, men dog (især ved Langebeks og Hofmanns Hånd) med en stor Rigdom paa Noticer, som man nu, i Mangel af dette Værk, forgivees vilde søge. Ufuldførte, og i Forhold til deres Bestemmelse alt for korte og ufuldstændige, ere de „Efterretninger om de gamle Borge (Herregaarde og Slotte) i Danmark og Hertugdømmerne“, hvoraf Hr. Dr. J. G. W. Becker 1830—32 udgav tre smaa Samlinger, der i Alt handle om 90 Gaarde.

Det her anmeldte nye Værk, som i temmelig hurtig Følge har leveret lithographerede Prospecter af 24 danske Herregaarde, med en historisk og beskrivende Text paa to Quartblade i dobbelte Piller til enhver Gaard, er et foretagende, hvori Tegnerens Arbejde er betragtet som Hovedsagen; og hvor Textens Forfatter deels maa finde sig indskrænket ved Rummet, deels ved Bærkets Bestemmelse for et større og blandet Publicum. Det er en almindelig Erfaring, at man vil finde betydelig Forskiel paa de topographiske Arbejder, hvis Basis saa at sige ere Kobberne eller Aftegningerne, hvortil Text eller Beskrivelse udgjør ligesom Commentaren eller Forklaringen; og saadanne, hvor den historisk-topographiske Deel er Hovedsagen, og Kobberne tiene til Illustrering, eller til at udfylde og oplyse Beskrivelsen. I hine kan atter enten det arkitektoniske og monumentale Element, eller det pittoreske, være det overveiende og herskende; det første var det altid i ældre Tid, og er det ogsaa i de maadelige, men i Mangel af bedre, fra den historiske Side umistelige Tegninger af enkelte Slots- og Herregaardsbygninger i Danske Atlas; for ei at tale om Thuras, i arkitektonisk Henseende meget gode Afbildninger i den danske Vitruvius og Hælnia hodierna — Værker, hvis fortrinlige Værd i vore Dage for lidt paastionnes, endskiøndt de ere en Prydelse for vor hidhen hørende Literatur.

Unegtelig er det fra denne Side, at et topographisk Værk af den Art og Natur, som her omtales, altid maa ønskes udført. Om nærværende Værk maae vi derimod overhovedet sige, at det pittoreske Element, om ikke overalt, dog som oftest, har en afgjort Overvægt. Dette kan have sin Fortieneste fra den artistiske Side, og gjøre Værket interessantere for det større Publicum, som hellere vil kunne gjøre sig smukke og betydende danske Herregaarde anskuelige i deres Situation og Omgivning, end blot i deres, fra det arkitektoniske Synspunkt mærkelige, ældre eller nyere Bygningsstikkelse. Men derved tabes undertiden paa begge Sider. Vi faae intet reent og fuldstændigt arkitektonisk Billede; og det er dog dette, hvorved et Arbeide, som nærværende, modtager en Værdi, der pleier at agtes: den vedvarende. Man spørger om 50 eller 100 Aar ikke let efter, hvilke Træer eller Buske der vorede omkring en Gaard; men hvorledes Bygningen var til en vis Tid, beholder altid Interesse for Konsthistorien. Da nu ogsaa Bygningen dog som oftest bliver det stærkeste Moment i en Herregaardsprospect, og dens Omgivning af Landskabsnatur eller Haveanlæg enten slet ikke, eller kun ufuldstændigt kan opfattes, dersom Bygningen ikke reent skal trænges tilside og behandles som Bisag, saa bliver den pittoreske Fremstilling omfider let enten eensformig, eller mindre betydende.

Vi ville langt fra ikke sige dette i Almindelighed om Hr. Richards Prospecter af danske Herregaarde. Samlingen har allerede, i dens hidtil udfomne 8 Hefter leveret et ikke ringe Antal af vakkre danske Herregaards-Landskaber eller Situationer; og det er vist nok Samlingens søgte og ofte heldigt opnaaede pittoreske Effect, som især har erhvervet den Bifald og Fremgang. Vi kunne derimod ikke tillægge den en lige Grad af artistisk Betydning, i arkitektonisk og monumental Henseende; hvilket Element uden Tvivl meer end ønskeligt træder i Baggrunden paa endeel af disse Tavler. Ved enkelte, hvor dette dog ikke egentlig er Tilfældet, tor man ikke antage, at de give os det heldigste og mest træffende Billede af Bygningen i dens Charakter. Dette er bedre lykkedes Tegneren ved enkelte gamle, i deres Structur tildeels simplere Gaarde, og paa

saadanne Blade, hvor den pittoreske Forgrund ikke spiller en alt for betydende Rolle (f. Ex. Drbellunde, Holkenhavn, Egestov, tilbeels Gisselfeldt); men neppe f. Ex. ved Ledreborg (hvis Bygning's Anseelighed, saavel som dens høie og udmærkede Beslignenbed, man heller ikke let vil ahne af Tegningen); eller ved Bregentved, hvis Bygning's Magnificent's her næsten er faldet reent bort, uden at vi derfor, hvilket vel er det som tilsigtes, faae nogen Anskuelse af Havens og Situationens Charakter. Det samme maae vi, hvad Bygningen angaaer, sige om Gavnø; hvorimod Lerchenborg's Blad (i andet Bind) giver os et heldigt lignende Portrait af denne prægtige Bygning i sin bekendte Charakter fra Midten af 18de Aarh. Ref. antager det samme om det gamle Rosenholm i Jylland — der tiltaler ved sin godt udtrykte antike Simpelhed; ligesom om det moderne Hvidkilde — en smuk og anseelig Bygning fra Frederik IV.'s Periode (1724); endskiondt han hverken har seet disse Bygninger, eller flere af de øvrige, som disse Hefter indeholde, og som han derfor ogsaa her maa forbigaae.

Den historiske og beskrivende Text til Værket kan heller ikke, i Følge det ovenfor nævnte Forhold, give Motiv til udførlig Dmtale. Den vil neppe gjøre Paastand paa at være beregnet og anlagt for Historikere; og den savner det artistiske Detail i de gamle Bygningers Beskrivelse eller Charakteristik, som vilde interessere Archæologen og Architekten. Derimod vil denne Text, hos den større Mængde af Værkets Læsere og Læsere, vel kunne tilfredsstille de fleste af disse's Fordringer, bl. a. ved Dplysninger om de nærværende Gieere og deres Familieforhold, og ved Angivelsen af enhver Gaards tilliggende Eiendomme, Hartkorn, Bøndergods, m. m. Formen, som Forf. har givet sin historiske Beskrivelse til dette Værk, gienkiender man undertiden fra tidligere Arbeider. Man veed saaledes, at han i den fortællende Stil jævnlig skriver i en Tone, der har et Anstrøg af at være spøgende; eller som om Forf. selv ikke meente det ret alvorligt med sin Adels historie, og med de Sagn og Anekdoter om adelige Slægter, Personer og Herregaarde, som han gierne vil optage. Det er et vanskeligt Stof at amalgamere med saa strenge historisk-statistiske Data, som Adelslægters genealogiske og Herregaardes

historiske og oeconomicke Forhold. Man er vant til i Skrifter af den Art, som nærværende, at holdes reent udenfor Ironiens Grændser. Læsere, endog af meget forskellige historiske Anskuelser, ville dog s. Ex. neppe finde sig ret vel tilfreds med den Maade, hvorpaa Forf. omtaler adskillige Personer af Rosenkrantzernes gamle og berømte Familie. I det mindste ere de to Anekdoter om hvorledes Solger Rosenkrantz vilde forcere Christian IV. til at gjøre ham til Erkebiskop 1638, efter Biskop Resens Død, og hvorledes Sønnen Jørgen Rosenkrantz, 1668 efter Erkebisk. Svanings eller Svanes Død, optog Faderens Idee, og „nær havde udført sin Plan, der kunde være bleven farlig for den nye Souverainitet“ (??), langt fra at have historisk Hiemmel. Den første Omstændighed omtaler J. Møller ikke med et Ord i Biskop Brochmanns Levnet (Histor. Cal. II. S. 208. 9.) Beretningen om, hvorledes Dr. S. Vandal „ved Bestikkelse fortrængte Jørgen Rosenkrantz“ fra Bispestolen, findes der heller ikke Spor til i vor Kirkehistorie; og den har neppe mere Hiemmel end den Tids ugrundede Sagn, som A. Høier har ladet indløbe i sin Danske Historie, at Frederik. III. efter Svanes Død vilde have den tydske Dr. Klog til Erkebiskop over det hele Rige. (Jvf. Zwergs Siæll. Uer. S. 294—96, hvor Urimeligheden heraf er vist.) Det synes derimod noget besynderligt, at Forf. i sin historiske Beskrivelse over Rosenholm (hvor den i sine Omstændigheder lidet trolige Anekdot om Statsminister Rosenkrantz, der i Statsraadet „slog i Bordet saa Blækhusene dandsede“ for Kronprinds Frederik, hellere maatte været borte) aldeles ikke omtaler Tilintetgjørelsen af det gamle Rosenholmske Archiv — et af de søleligste Tab, den danske Slægtshistories Kilder i nyere Tid have lidt.
